

DOI : 10.33274/2079-4819-2021-74-1-65-71

JEL : F10

УДК 330.341.1:330.52

Бочарова Ю. Г.,

д-р екон. наук,

доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі

імені Михайла Туган-Барановського,

м. Кривий Ріг, Україна,

e-mail: bocharova@donnuet.edu.ua

Горіна Г. О.,

д-р екон. наук, доцент

Кожухова Т. В.,

д-р екон. наук, доцент

e-mail: gorina@donnuet.edu.ua

e-mail: kozhuhova@donnuet.edu.ua

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ПОСЛУГАМИ УКРАЇНИ ТА ЄС

UDC 330.341.1:330.52

Bocharova Yu. H.,

Grand PhD

in Economic Sciences,

Associate Professor

Gorina G. O.,

Grand PhD

in Economic Sciences,

Associate Professor

Kozhuhova T. V.,

Grand PhD

in Economic Sciences,

Associate Professor

Mykhailo Tuhon-Baranovskyi Donetsk

National University of Economics and Trade,

Kryvyi Rih, Ukraine,

e-mail: bocharova@donnuet.edu.ua

e-mail: gorina@donnuet.edu.ua

e-mail: kozhuhova@donnuet.edu.ua

FOREIGN TRADE IN SERVICES IN UKRAINE AND EU

Мета. Мета статті — аналіз стану й особливостей зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС у 2015–2019 рр.

Методи. У процесі дослідження використано такі загальнонаукові методи та прийоми пізнання: теоретичне узагальнення і порівняння, аналіз і синтез, індукція та дедукція, групування.

Результати. За результатами проведеного дослідження обґрунтовано, що на сучасному етапі розвитку міжнародна торгівля характеризується сервісізацією, яка знаходить прояв у суттєвому нарощенні обсягів торгівлі послугами, збільшенні її частки у загальних обсягах міжнародної торгівлі; ця особливість розвитку міжнародної торгівлі закономірно знаходить відображення у зовнішньоторговельних відносинах окремих країн, у т. ч. й України — у 2015–2019 рр. обсяги зовнішньої торгівлі України послугами збільшилися майже у 1,5 рази, або на 7311,5 млн дол. і становили станом на 2019 рік 22571,1 млн дол. Установлено, що у 2015–2019 рр.: основним зовнішньоторговельним партнером України був ЄС, на частку якого припадало в середньому 35,4 % експорту та 42,8 % імпорту України; у структурі зовнішньої торгівлі України та ЄС переважає зовнішня торгівля товарами, однак обсяги зовнішньої торгівлі послугами країн динамічно зростають, за період, що аналізується, обсяги зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС збільшилися майже у 1,4 раза або 2173,6 млн дол.; обсяги експорту послуг переважають над обсягами імпорту, що обумовило додатне сальдо зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС, яке протягом зазначеного періоду мало тенденцію до зростання; у

© Ю. Г. Бочарова, Г. О. Горіна, Т. В. Кожухова, 2021

структурі зовнішньої торгівлі України та ЄС послугами переважають такі види послуг, як: послуги з переробки матеріальних ресурсів, транспортні послуги, фінансові послуги, інформаційні послуги, ділові послуги, при цьому у структурі зовнішньої торгівлі України та ЄС послугами найбільшими обсягами експорту характеризувалися послуги з переробки матеріальних ресурсів, транспортні послуги, інформаційні послуги, ділові послуги, імпорту — транспортні послуги, послуги, пов'язані з подорожами, фінансові послуги, роялті, ділові послуги; найбільш активними партнерами України у торгівлі послугами були такі країни ЄС, як: Велика Британія, Кіпр, Німеччина, на частку зазначених країн припадало в середньому майже 50 % сукупного обсягу зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання при розробці стратегії розвитку зовнішньоторговельного співробітництва України та ЄС.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт, Україна, ЄС.

Постановка проблеми. Міжнародна торгівля була та залишається найбільш розвиненою формою міжнародних економічних відносин, яка, виступаючи передумовою та, одночасно, результатом розвитку інших форм міжнародних економічних відносин, розвиваючись в умовах турбулентних змін контексту розвитку, сама трансформується та змінюється.

Однією із особливостей сучасної міжнародної торгівлі, яка пов'язана із трансформаційними процесами, є її сервісізація, тобто зростання обсягів торгівлі послугами. Так, на сучасному етапі розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин обсяг світової торгівлі послугами становить 11796,2 млрд дол. [1; 6; 9; 10], а частка у обсягу світової торгівлі — майже 24 % [1; 6; 9; 10].

Ця особливість розвитку міжнародної торгівлі закономірно знаходить відображення у зовнішньоторговельних відносинах окремих країн, Україна не є виключенням. Так, у 2015–2019 рр. обсяги зовнішньої торгівлі України послугами збільшилися майже у 1,5 рази, або на 7311,5 млн дол., і становили станом на 2019 рік 22571,1 млн дол. [5; 7; 8].

Ураховуючи зміни у географічній структурі зовнішньої торгівлі України, зовнішньополітичний курс країни на сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин України, найбільший науковий та практичний інтерес викликає аналіз зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Контент-аналіз робіт [2–4] дозволяє стверджувати, що дослідження, спрямовані на вирішення визначеного вище наукового за-

вдання, носять фрагментарний характер, потребують подальшого розвитку, актуалізації.

Мета статті — полягає у проведенні аналізу стану та особливостей зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС у 2015–2019 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2015–2019 рр. основним зовнішньоторговельним партнером України був ЄС, на частку якого припадало в середньому 35,4 % експорту та 42,8 % імпорту України.

У структурі зовнішньої торгівлі України та ЄС переважає зовнішня торгівля товарами, однак обсяги зовнішньої торгівлі послугами постійно збільшуються. Так, у 2015–2019 рр. обсяги зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС збільшилися майже у 1,4 раза або на 2173,6 млн дол. Зовнішня торгівля України та ЄС послугами є досить результативною для України. Протягом усього періоду, що аналізується, сальдо зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС є додатнім і постійно збільшується. Так, якщо у 2015 році сальдо зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС становило 177,8 млн дол., то у 2019 — 724,2, тобто збільшилося більше ніж у 4 рази, або на 546,4 млн дол. Це було пов'язано зі значно більшими та порівняно більш швидким зростанням експорту послуг України, ніж імпорту. Так, у 2015–2019 рр. обсяг експорту послуг у країни ЄС збільшився із 2928 млн дол. у 2015 році до 4288 млн дол. у 2019 р., тобто більше ніж у 1,5 рази, або на 1360 млн дол. Для порівняння, обсяг імпорту послуг України із країн ЄС за період, що аналізується, збільшився із 2750,2 млн дол. до 3563,8 млн дол., тобто майже у 1,3 раза або на 813,6 млн дол. (табл. 1).

Таблиця 1

**Зовнішня торгівля послугами між Україною та ЄС, млн дол.
(складено та розраховано автором на основі [5; 7; 8])**

Показники	Роки					Абсолютне відхилення
	2015	2016	2017	2018	2019	
Експорт послуг України	9736,6	9868	10714,3	11637,9	15628,9	5892,3
у т. ч. у ЄС	2928	3005	3452,7	3979,9	4288	1360
Питома вага експорту послуг у ЄС в загальному експорті послуг України	30,1	30,5	32,2	34,2	27,4	-2,7
Питома вага експорту послуг у ЄС в експорті України	6,5	6,4	6,7	6,5	7,6	1,1
Імпорт послуг України	5523	5326,5	5476,1	6308,8	6942,2	1419,2
у т. ч. з ЄС	2750,2	2421,7	2532,4	3355,8	3563,8	813,6
Питома вага імпорту послуг з ЄС у загальному імпорті послуг України	49,8	45,5	46,2	53,2	51,3	1,5
Питома вага імпорту послуг з ЄС у імпорті України	6,4	5,4	4,6	5,3	5,3	-1,1
Сальдо зовнішньої торгівлі послугами України з ЄС	177,8	583,3	920,3	624,1	724,2	546,4
Зовнішньоторговельний оборот послуг між Україною та ЄС	5678,2	5426,7	5985,1	7335,7	7851,8	2173,6

У структурі зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС у 2015–2019 рр. переважали: послуги з переробки матеріальних ресурсів (у середньому 12,9 %), транспортні послуги (у середньому 31,3 %), фінансові послуги (у середньому 11,5 %), інформаційні послуги (у середньому 16,2 %), ділові послуги (у середньому 12,6 %). На зазначені види послуг припадає більше 84,6 % зовнішньої торгівлі України та ЄС послугами. При цьому протягом періоду, що аналізується, фіксувалося збільшення частки послуг з переробки матеріальних ресурсів, інформаційних послуг та ділових. Найвищи-

ми показниками результативності зовнішньої торгівлі характеризувалася зовнішня торгівля України та ЄС послугами з переробки матеріальних ресурсів, транспортними послугами та інформаційними послугами. У 2015–2019 рр. у структурі зовнішньої торгівлі України та ЄС послугами найбільшими обсягами експорту характеризувалися послуги з переробки матеріальних ресурсів, транспортні послуги, інформаційні послуги, ділові послуги, імпорту — транспортні послуги, послуги, пов'язані з подорожами, фінансові послуги, роялті, ділові послуги (табл. 2).

Таблиця 2

**Структура зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС, млн дол.
(складено та розраховано автором на основі [5; 7; 8])**

Вид послуги/Показник	Роки				Абсолютне відхилення	
	2015		2019			
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
	Сальдо		Сальдо		Сальдо	
Усього	2927,9	2750,1	4288	3563,8	1360,1	813,7
	177,8		724,2		546,4	
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	613,2	4,4	1050,9	2,9	437,7	-1,5
	608,8		1048		439,2	
Послуги з ремонту	66,6	48,2	90,9	58	24,3	9,8
	18,4		32,9		14,5	
Транспортні послуги	1165,7	732,9	1325,2	884,6	159,5	151,7
	432,8		440,6		7,8	
Послуги, пов'язані з подорожами	35,5	280,7	56,4	562	20,9	281,3
	-245,2		-505,6		-260,4	

Продовження таблиці 2

Вид послуги/Показник	Роки				Абсолютне відхилення	
	2015		2019			
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
	Сальдо		Сальдо		Сальдо	
Послуги з будівництва	17,8	14,9	35,1	21,7	17,3	6,8
	2,9		13,4		10,5	
Послуги зі страхування	25,1	53,8	33,5	72	8,4	18,2
	-28,7		-38,5		-9,8	
Фінансові послуги	63,7	648,6	81,6	289,2	17,9	-359,4
	-584,9		-207,6		377,3	
Роялті	29,4	205,4	32,7	448,7	3,3	243,3
	-176		-416		-240	
Інформаційні послуги	549,3	270,1	992,6	336	443,3	65,9
	279,2		656,6		377,4	
Ділові послуги	348,5	345,5	572,3	791,7	223,8	446,2
	3		-219,4		-222,4	
Культурні та рекреаційні послуги	11,1	2,6	12,3	5,7	1,2	3,1
	8,5		6,6		-1,9	
Державні та урядові послуги	2,1	142,9	4,5	91,2	2,4	-51,7
	-140,8		-86,7		54,1	

Найбільш активними зовнішньоторговельними партнерами України серед країн ЄС у торгівлі послугами були Велика Британія (у середньому 21,3 %), Кіпр (у середньому 10,3 %), Німеччина (у середньому 17,7 %). На частку зазначених країн припадало в середньому майже 50 % сукупного обсягу зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС. При цьому протягом 2015–2019 рр. фіксувалося зменшення частки зовнішньої торгівлі послугами України із такими країнами, як: Кіпр, Німеччина, Нідерланди та ін.; збільшення: Велика Британія, Естонія, Польща та ін. Найбільшими результируючими показниками зовнішньої торгівлі характери-

зувалася зовнішня торгівля України послугами із такими країнами ЄС, як: Австрія, Данія, Естонія, Італія, Польща, найменшими: Словенія, Бельгія, Греція. Зовнішня торгівля послугами України із більшістю країн ЄС характеризувалася додатнім сальдо зовнішньої торгівлі. Від'ємне сальдо фіксувалося у зовнішній торгівлі послугами України із такими країнами ЄС, як: Велика Британія, Ірландія, Іспанія, Кіпр, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Словаччина. Найбільші обсяги експорту послуг України спрямовувалися у Велику Британію, Кіпр, Німеччину, Польщу; імпорту із: Великої Британії, Кіпру, Німеччини (табл. 3).

Таблиця 3

Географічна структура зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС, млн дол.
(складено та розраховано автором на основі [5; 7; 8])

Країна/Показник	Роки				Абсолютне відхилення	
	2015		2019			
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Експорт
	Сальдо		Сальдо		Сальдо	
Усього по країнах ЄС	2928	2750,2	4288	3563,8	1360	813,6
	177,8		724,2		546,4	
Австрія	145,5	93,1	212,7	167,5	67,2	74,4
	52,4		45,2		-7,2	
Бельгія	52,6	49,4	81,4	64,1	28,8	14,7
	3,2		17,3		14,1	
Болгарія	43,6	19,2	42,2	24,7	-1,4	5,5
	24,4		17,5		-6,9	

Країна/Показник	Роки				Абсолютне відхилення	
	2015		2019			
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Експорт
	Сальдо		Сальдо		Сальдо	
Велика Британія	553,3	717,1	709,1	798,8	155,8	81,7
	−163,8		−89,7		74,1	
Греція	30,3	24,4	61,4	48,7	31,1	24,3
	5,9		12,7		6,8	
Данія	112,4	32,2	160,4	41,1	48	8,9
	80,2		119,3		39,1	
Естонія	114,6	30	108,9	37,8	−5,7	7,8
	84,6		71,1		−13,5	
Ірландія	26,9	49,5	52,9	32,3	26	−17,2
	−22,6		20,6		43,2	
Іспанія	27,6	29,9	39,9	30,8	12,3	0,9
	−2,3		9,1		11,4	
Італія	133,3	34,8	155,5	52,1	22,2	17,3
	98,5		103,4		4,9	
Кіпр	251,2	287,7	495,3	580	244,1	292,3
	−36,5		−84,7		−48,2	
Латвія	75,7	36	163,9	97,2	88,2	61,2
	39,7		66,7		27	
Литва	33,7	14,5	49,4	30,7	15,7	16,2
	19,2		18,7		−0,5	
Люксембург	5,2	83,3	7,1	10,1	1,9	−73,2
	−78,1		−3		75,1	
Мальта	106,2	77,3	117,5	100,4	11,3	23,1
	28,9		17,1		−11,8	
Нідерланди	111,8	140,7	305,4	146,2	193,6	5,5
	−28,9		159,2		188,1	
Німеччина	452	538,5	722,7	669,2	270,7	130,7
	−86,5		53,5		140	
Польща	181,9	98,7	217,8	168	35,9	69,3
	83,2		49,8		−33,4	
Португалія	5,8	8,3	7,5	13,1	1,7	4,8
	−2,5		−5,6		−3,1	
Румунія	43,3	9	54,4	20,9	11,1	11,9
	34,3		33,5		−0,8	
Словаччина	26,8	101,8	44,5	52,1	17,7	−49,7
	−75		−7,6		67,4	
Словенія	21	5,9	30,8	5,9	9,8	0
	15,1		24,9		9,8	

Висновки. Таким чином, у 2015–2019 рр. зовнішня торгівля України та ЄС послугами характеризувалася:

— суттєвим збільшенням обсягів. У 2015–2019 рр. обсяги зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС збільшилися майже у 1,4 раза або 2173,6 млн дол.;

— переваженням обсягів експорту над обсягами імпорту, що обумовило додатне сальдо зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС, яке протягом зазначеного періоду мало тенденцію до зростання;

— фокусуванням на транскордонному переміщенні таких видів послуг, як: послуги з переробки матеріальних ресурсів, транспортні послуги, фінансові послуги, інформаційні послуги, ділові послуги, при цьому у структурі зовнішньої торгівлі України та ЄС послугами найбільшими обсягами експорту характеризувалися послуги з переробки матеріальних ресурсів, транспортні послуги, інформаційні послуги, ділові послуги, імпорту — транспортні послуги, послуги, пов'язані з подорожами, фінансові послуги, роялті, ділові послуги;

— розвитком порівняно більш активної співпраці України із такими країнами ЄС, як: Велика Британія, Кіпр, Німеччина. На частку зазначених країн припадало у середньому майже 50 % сукупного обсягу зовнішньої торгівлі послугами України та ЄС.

Список літератури

1. World Trade Statistical Review 2020. Available at : https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2020_e/wts2020_e.pdf
2. Цепкова В. С. Тенденції торговельної співпраці України з ЄС. *Європейські перспективи*. 2014. № 4. С. 186–192. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_4_35.
3. Ситник Н. С., Юркевич Г. І. Сучасний стан розвитку торговельно-економічних відносин. *Молодий вчений*. 2018. № 2 (1). С. 417–420. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_2_%281%29_100.
4. Камінська Т. М. Місце України у міжнародній торгівлі послугами. *Економічна теорія та право*. 2019. № 1. С. 27–41. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2019_1_4.

5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Handbook of Statistics (2020). Available at : https://unctad.org/system/files/official-document/tdstat45_en.pdf.

7. Countries and regions. Ukraine. Available at : <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/>.

8. The International Trade Centre (ITC). Available at : <https://www.intracen.org/country/ukraine/>.

9. International Trade in Services: New Trends and Opportunities for Developing Countries. Available at : <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2476>.

10. World Trade Report: The Future Of Services Trade (2019). Available at : https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/01_wtr19_0_e.pdf.

References

1. World Trade Statistical Review 2020. Available at : https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2020_e/wts2020_e.pdf
2. Tsepkova, V. S. (2014). *Tendentsii torhovelnoi spivpratsi Ukrainy z YeS* [Trends in Ukraine's trade cooperation with the EU]. *Yevropeiski perspektivy* [European perspectives], no. 4, pp. 186–192. Available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_4_35.
3. Sytnyk, N. S., Yurkevych, H. I. (2018). *Suchasnyi stan rozvytku torhovelno-ekonomichnykh vidnosyn* [The current state of development of trade and economic relations]. *Molodyi vchenyi* [Young scientist], no. 2 (1), pp. 417–420.
4. Kaminska, T. M. (2019). *Mistse Ukrainy u mizhnarodnii torhivli posluhamy* [Ukraine's place in international trade in services]. *Ekonomichna teoriia ta pravo* [Economic theory and law], no. 1, pp. 27–41.
5. State Statistics Service of Ukraine. Available at : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Handbook of Statistics (2020). Available at : https://unctad.org/system/files/official-document/tdstat45_en.pdf.
7. Countries and regions. Ukraine. Available at : <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/>.
8. The International Trade Centre (ITC). Available at : <https://www.intracen.org/country/ukraine/>.

9. International Trade in Services: New Trends and Opportunities for Developing Countries. Available at : <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2476>.

10. World Trade Report: The Future Of Services Trade (2019). Available at : https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/01_wtr19_0_e.pdf.

Objective. *The objective of the article is the analysis of the state and features of foreign trade in services between Ukraine and the EU in 2015–2019.*

Methods. *Following methods and techniques of knowledge are used during the study: theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis, induction and deduction, grouping, and classification*

Results. *According to the results of the study it is substantiated that at the present stage of development, international trade is characterized by servicing, which is manifested in a significant increase in trade in services, increasing its share and total international trade; this feature of the development of international trade is naturally reflected in the foreign trade relations of individual countries, including Ukraine — in 2015–2019, the volume of Ukraine's foreign trade in services went up 1.5 times or by 7311.5 million dollars and amounted to 22571.1 million dollars as of 2019. It is established that in 2015–2019.: Ukraine's main foreign trade partner was the EU, which accounted for an average of 35.4 % of Ukraine's exports and 42.8 % of imports; the structure of foreign trade of Ukraine and the EU is dominated by foreign trade in goods, but the volume of foreign trade in services is growing dynamically, during the period under review, the volume of foreign trade in services of Ukraine and the EU increased almost 1.4 times or 2173.6 million dollars; the volumes of exports of services prevail over the volumes of imports, which led to a positive balance of foreign trade in services of Ukraine and the EU, which during this period had a tendency to increase; in the structure of foreign trade in services of Ukraine and the EU are dominated by such types of services as: services for processing material resources, transport services, financial services, information services, business services, while in the structure of foreign trade of Ukraine and EU services the largest exports were characterized by processing services material resources, transportation services, information services, business services, imports: transportation services, travel services, financial services, royalties, business services; Ukraine's most active partners in trade in services were EU countries such as the United Kingdom, Cyprus, and Germany, which accounted for an average of almost 50 % of the total foreign trade in services of Ukraine and the EU.*

The practical significance of the results is in the possibility of their use in developing a strategy for the development of foreign trade cooperation between Ukraine and the EU.

Key words: *foreign trade, exports, imports, Ukraine, EU.*

Надійшла до редакції 15.05.2021